

کارآفرینی برای ساحل‌نشینان دریای خزر با هدف جلوگیری از انقراض فوک خزری

داستان کوشا و زنان ساحل‌نشین

الهام فیروزبخت

زنگ خطر طبیعت کشورمان خیلی وقت است به صدا درآمده است. از هوا و جنگل و کوه بگیرید تا بیابان و دریا! بسیاری از هزاران گونه گیاهی و جانوری که در دریاچه خزر وجود دارند در معرض خطر انقراض هستند و فوک خزری هم از این قاعده مستثنی نیست. مرکز حفاظت از فوک خزری برای آشنا کردن مردم کل کشور و البته ساحل نشینان و صیادان این آبی پهناور اقدام به کار جالبی کرده است. این مرکز با کمک زنان خانه‌دار سعی کرده از انقراض این گونه خاص از فوک‌ها جلوگیری کرده و در کنار این هدف منبع درآمدی هم برای این زنان ایجاد کند. با سمانه فائزی مسئول روابط عمومی مرکز و مرضیه نقیبی مسئول گروه فرهنگی و هنری مرکز در مورد هدف این کارآفرینی و تأثیر زنان در معیشت خانواده‌ها در کنار جلوگیری از انقراض فوک خزری به گفت‌وگو نشسته‌ایم.

● «ان جی او»یی به نام مرکز حمایت فوک خزری

وقتی در سال ۱۳۸۹ این خبر منتشر شد که فوک‌های خزری در ۱۰۰ سال اخیر بیش از ۹۰ درصد جمعیت‌شان را از دست داده‌اند، شروع به کار کرد. خانم لنی هارت که در سراسر دنیا مراکزی را برای حمایت از فوک‌ها تأسیس و راه‌اندازی کرده است با کمک مرحوم دکتر محمد مصطفی شاهی فردوس و دکتر امیر صیاد شیرازی در جزیره آشوراده مرکز حمایت از فوک خزری را تأسیس کردند. این مرکز فعالیت خود را در سواحل بندر ترکمن شروع و به توسعه فعالیت خود در طی این سال‌ها پرداخته است. به نحوی که در ابتدای سال ۲۰۱۸ می‌توان از دستاوردهای این گروه مداوا و رهاسازی ۹۵ فوک را در این دریا نام برد.

● زن‌های ترکمن به کمک فوک‌ها شتافتند

بسیاری از صیادان و اکثر مردم ساحل نشین تا قبل از دایر شدن این مرکز فکر می‌کردند فوک‌ها دشمن آنها هستند و وقتی هنگام صید فوکی در تور صیادان گیر می‌افتاد متأسفانه کشته می‌شد. خانم فائزی مسئول روابط عمومی مرکز حمایت از فوک خزری در مورد ایده اولیه کارآفرینی برای خانواده‌های صیادان می‌گوید «فکر کردیم خوب است حالا که به دلایل مختلف زیست محیطی تعداد ماهیان دریای خزر کم شده و از طرفی فوک خزری هم رو به انقراض است، در کنار کارگاه‌های آموزشی برای صیادان، برای خانواده‌های آنان هم اشتغالی ایجاد کنیم تا هم کمکی به معیشت این خانواده‌ها کرده باشیم هم از طریق آنان فوک خزری را بیشتر و بهتر به مردم، ساحل نشینان و خود صیادان معرفی کنیم. به این ترتیب از آنها خواستیم فرش‌های ترکمنی با طرح فوک خزری ببافند. وقتی اولین فرش‌ها بافته شد، طرفداران و مشتریانی از خارج از کشور پیدا کرد. نه اینکه بخواهم بگویم این فرش‌ها صادر می‌شد! به عنوان مثال وقتی گردشگری وارد این منطقه می‌شد و با این فرش‌ها و علت طرح و نقشه آن را می‌فهمید راغب می‌شد که حداقل یک تخته از آن را خریداری کند. البته تعدادی مشتری هم در خارج داشتیم از این مشتریان سفارش می‌گرفتیم و پولی که از فروش به دست می‌آمد را عیناً به بافنده‌ها پرداخت می‌کردیم. حدوداً ۳ الی ۴ سال این طرح را پیش بردیم و بعد از آن این طرح ادامه پیدا نکرد، طبیعی است که وقتی تقاضایی وجود ندارد، عرضه هم از میان می‌رود».

● کوشا؛ عروسکی که راه اشتغال زنان را باز کرد

بعد از قالی‌های ترکمن، این مرکز تصمیم می‌گیرد این هدف را به گونه‌ای دیگر و البته عامه پسندتر پیش ببرد. این شد که گروه ایده طراحی و دوخت عروسک کوشا را مطرح کرد. خانم مرضیه نقیبی مسئول گروه فرهنگی و هنری این مرکز در مورد ایده عروسک کوشا می‌گوید «طرح‌های زیادی برای دوخت این عروسک زده شد و در نهایت طرح اصلی که شباهت بیشتری از نظر ظاهری به فوک خزری داشت انتخاب شد و در نهایت نمونه اولیه طراحی دوخته شد و برای دوخت این عروسک کارگاهی برای زنان برگزار شد. از این میان زنانی که ساحل نشین یا همسرانشان صیاد بودند، دنبال کسب درآمد بودند و آشنایی هم با چرخ خیاطی داشتند، انتخاب شدند. بعدتر دوخت و تکه دوزی روی ساک‌های پارچه‌ای با طرح فوک خزری که جایگزین خوبی برای پلاستیک و کیسه‌های پلاستیکی خرید هستند هم به این طرح اضافه شد».

● ریز جثه مهربان

اما با نگاه اول به کوشا شاید این سؤال برایتان پیش بیاید چرا سایز این عروسک کوچک است؟ خانم نقیبی می‌گوید پشت تمام آیتم‌هایی که روی این عروسک هست ماه‌ها فکر وجود دارد؛ «فوک خزری به‌طور میانگین یک متر و نیم طول و ۸۰ کیلوگرم وزن دارد. اما عروسک کوشا عروسک کوچکی است، طول این عروسک ۱۷ سانتی‌متر و وزن بسیار بسیار کمی دارد. به گونه‌ای طراحی شده که هم بچه‌ها می‌توانند به عنوان اسباب بازی از آن استفاده کنند و هم بزرگترها به عنوان قسمتی از تزئینات خانه! خیلی راحت هم می‌شود به کیف آویزانش کرد یا درون خودرو قرار داد. دلیل کوچک بودن این عروسک علاوه بر اینکه می‌خواستیم کوچک بودن فوک خزری را نشان بدهیم، این بود که هر کسی بتواند در هر مکانی از آن استفاده کند. در کنار هر عروسک یک کاغذ معرفی فوک خزری هم وجود دارد که می‌شود از بروشور آن هم به عنوان نشانک کتاب استفاده کرد. ما در مرکز حفاظت تمام مواد اولیه را به صورت یکجا خرید می‌کنیم و در اختیار دوزنده‌ها قرار می‌دهیم. سود حاصل از فروش عروسک‌ها تماماً صرف حفاظت از فوک‌های خزری می‌شود و دستمزد دوخت عیناً به خانم‌ها پرداخت می‌شود. بسیاری از کافی شاپ‌ها و شهرکتاب‌ها به صورت امانی این عروسک را در فروشگاه‌شان قرار می‌دهند و بعد از فروش، پول آن را بدون اینکه درصدی برای فروش خود بردارند برای ما واریز می‌کنند. مراکزی هم هستند که به صورت عمده از ما خرید می‌کنند. ما سعی می‌کنیم هزینه کمتری از آنان دریافت کنیم تا فروشنده با اضافه کردن سود خود، نهایتاً کوشا را بیشتر از مبلغ تعیین شده نفروشد».

● همه با هم برای فوک خزری

خانم نقیبی می‌گوید طبیعی است که پشت هر اشتغالی یک نیاز مالی وجود داشته باشد اما تمام زنانی که عروسک کوشا یا ساک‌های پارچه‌ای را می‌دوزند در ابتدای کار شاید به دلیل نیاز مالی، این کار را انجام می‌دادند اما